

O. Hugolin Langkammer, *Hymny chrystologiczne Nowego Testamentu — Najstarszy obraz Chrystusa*, Katowice 1976, Księgarnia św. Jacka, ss. 240.

W 1971 r. ukazała się obszerna monografia o hymnach chrystologicznych N. Testamentu. Autorem jej jest J. T. Sanders (por. *The New Testament Christological Hymns. Their Historical Religious Background* (SNTS Mon. Ser. 15), Cambridge 1971 ss. XI, 163). O. Langkammer nie wiele z niej skorzystał z tej prostej racji, że widocznie nie mógł pogodzić się z proponowaną przez Sandersa koncepcją tła religijno-historycznego. Nadto o hymnach chrystologicznych NT pisali też J. Kroll (1968), R. Deichgräber (1967), F. Hahn (1967), K. Wengst (1972) i in. Istnieje również szereg artykułów omawiających poszczególne hymny chrystologiczne. W polskiej literaturze naukowej książka o. H. Langkammera jest niewątpliwie pierwszą monografią na ten temat.

W pracy omówiono 10 hymnów chrystologicznych (J 1, 1—18; Kol 1, 15—20; Rz 1, 3—4; Flp 2, 6—11; Ef 2, 14—17; 1 Trn 3, 16; Hbr 1, 1—4; 1 Pt 1, 19—21; 2, 22—24; 3, 18—22). Opatrzono one zostały specjalnymi tytułami ujmującymi zasadniczą ich teologiczną treść (np.: *Powszechna władza Chrystusa; Chrystus uniżony i wywyższony; Syn Boży w dziele stworzenia i zbawienia*, itd.).

W swej monografii prócz hymnów o. Langkammer uwzględnił także wiele innych kwestii, zwłaszcza z dziedziny historii religii porównawczej. Całość wieńczą dwa ekskursy: I. *U podstaw idei chrystologicznych NT*, II. *Psalmy*. Pierwszy ekskurs włącza hymny w ich szerszy kontekst. Recenzentowi nasuwa się nawet myśl, że dobrze byłoby zagadnienia tu poruszane umieścić na początku rozprawy. Drugi ekskurs, jakkolwiek poświęcony historii i rodzajom psalmów, zwraca m. in. uwagę na podobieństwa strukturalne hymnów St. Testamentu z hymnami na cześć Chrystusa w N. Testamencie. Przy tej okazji wypadałoby zapytać, czy i w jakiej mierze hymny judaizmu wpłynęły na wła-

ściwości formalno-tematyczne hymnów N. Testamentu w ogóle, a chrystologicznych w szczególności.

Wydaje się, że najbardziej godną podkreślenia w pracy o Langkammera jest próba znalezienia kryterium decydującego o pierwszeństwie genetycznym poszczególnych hymnów. Opiera się ono na stwierdzeniu stopnia rozwoju myśli soteriologicznych. Według autora hymny bez orzeczeń ściśle soteriologicznych są najstarsze. Raz przyjętą koncepcję, zresztą uzasadnioną, o Langkammer przestrzega bardzo skrupulatnie. Dał już tego próbkę w kilka lat temu publikowanym artykule na temat ujęcia tzw. chrystologii kosmicznej w 1 Kor 8, 6 (*Literarische und theologische Einzelstücke in 1 Kor 8, 6* — NTSt 17 (1971—72) s. 193—198). Hipoteza ta nie została dotąd podważona, a raczej ją aprobowano, czego dowodem jest art. K. Wengsta, *Christologische Formeln und Lieder des Urchristentums*, Gütersloh 1972 s. 140 n.). Przy pomocy tego kryterium wytłumaczyć można np. to, co zauważamy w *Pieśni o Logosie* (J 1, 1—18), że kończy się ona na podkreśleniu prawdy o inkarnacji, a nie rozwinięto w niej motywów soteriologicznych. Warto jeszcze zauważyć, że autor rozprawy stara się też wyjaśnić, dlaczego pierwotnym gminom zależało na eksponowaniu prawdy o synostwie Bożym Jezusa i ten moment hymny mają szczególnie na uwadze. Weźmy dla przykładu interpretację drugiego stychu hymnu o posłannictwie Syna Bożego (1 Tm 3, 16). Oto słowa autora: „Dlaczego Chrystus ziemski został usprawiedliwiony w duchu? Żydzi uważali przecież, że śmierć na krzyżu była dla nich zgorszeniem. Zresztą całe życie Jezusa to pasmo upokorzeń i cierpień”. *Usprawiedliwienie* było więc konieczne (s. 184) dla uznania wartości cierpienia.

W monografii o hymnach o Langkammer w głównej mierze opiera się o kryteria wewnętrzne. Dla swoich koncepcji dotyczących chronologii hymnów znajduje jednak potwierdzenie u OO. Kapadockich i w naszym *Credo*. Swe twierdzenia autor formułuje zwykle ostrożnie starając się znaleźć rzeczowe dla nich argumenty. Słuszność argumentacji potwierdza świeża publikacja o hymnach M. Hengela (*Die christologischen Hoheitstitel im Urchristentum. Der gekreuzigte Gottessohn*. W: *Der Name Gottes*, Düsseldorf 1975 s. 90—111). Z porównania tych dwóch prac okazuje się, że zarówno o Langkammer, jak i uczony niemiecki doszli różnymi metodami do jednego wspólnego wniosku, że hymny chrystologiczne, przedstawiające pewien etap chrystologii, stanowiły dla pierwotnych Kościołów żelazną skarbnicę wiary opartej na fakcie zmartwychwstania. O śmierci i zmartwychwstaniu mówią już najstarsza katecheza. Hymny natomiast dają pełny obraz Jezusa Chrystusa i określają głównie Jego bóstwo, w ogóle całą uwagę skupiają wokół tej tajemnicy. O Langkammer zaznaczył to już w tytule swej monografii: *Najstarszy obraz Chrystusa*.

Trudno recenzentowi sugerować, aby autor tak dobrze przemyślanej monografii uwzględnił jeszcze teksty Pliniusza Młodszego i innych rzymskich pisarzy. W nich znalazłby najwyżej potwierdzenie swoich wnikliwych badań.

W przedmowie o Langkammer zaznacza, że starał się wystrzegać języka naukowego i ograniczać do istotnych odsyłaczy, uwzględniając ważniejszą literaturę (obcą), a w komplecie literaturę polską (s. 6). O ile przystępne przedstawienie problematyki ułatwia czytelnikowi zrozumienie często zawiłych kwestii natury fachowej, to zawężenie bibliografii utrudnia mu orientację w stanie badań nad hymnami, które w ostatnich dziesiątkach lat doczekały się wielu opracowań. Z uwagi na to, że praca o Langkammera jest pierwszą monografią na temat hymnów w języku polskim, dobrze byłoby uczynić z niej źródło pierwszej, możliwie pełnej, informacji bibliograficznej dla tych, którzy interesują się hymnami. Chodzi tu zarówno o bibliografię dotyczącą całości problematyki hymnicznej, jak poszczególnych hymnów. Pierwsza mogłaby się znaleźć na zakończenie wstępu (s. 14). W wykazie zaś bibliograficznym do poszczególnych hymnów wypadało uwzględnić przynajmniej w komplecie te pozycje, które zasługują na to z racji na swój monograficzny lub polemiczny charakter. Np. omawiając hymn z Flp 2, 6—11 pominięto monografię: R. P. Martin, *Philippians II, 5—11 in Recent Interpretation and in the Setting of Early Christian Worship* (Monograph Series 4), Cambridge 1967 (ss. XII, 363). W przypadku zaś hymnu Ef 2, 11—17 nie uwzględniono artykułu H. Merkleina (*Zur Tradition und Komposition von Eph 2, 14—18*, BZ 17 (1973) s. 79—102), który nasuwa poważne obiekcje przeciw możliwości rekonstrukcji pierwotnego hymnu i polemizuje z hipotezami wspomnianych przez o. Langkammera autorów (G. Schille, J. T. Sanders, J. Gniska)

Niezbym wyraźnie, moim zdaniem, ukazał o Langkammer we wstępie różnice między tekstem hymnicznym i cytatem wcześniejszego hymnu. Nie każdy przecież tekst hymniczny N. Testamentu pochodzi z cytowanego źródła. Rozpoznanie ukrytych cytatów hymnicznych w N. Testamencie nie jest łatwym zadaniem i dlatego wymaga ustalenia zespołu kryteriów, które zagwarantują prawdopodobieństwo rezultatów. Przy okazji warto zwrócić uwagę na próby, jakie podjęto w tym zakresie: por. E. Stauffer, *Die Theologie des Neuen Testaments*, Gütersloh 1948 s. 316; G. Schille, *Frühchristliche Hymnen*, Berlin 1965 s. 15—18; K. M. Fischer, *Tendenz und Absicht des Epheserbrieves*, Göttingen 1973 s. 110—111.

Na s. 5 Langkammer pisze: „Te krótkie partie dotyczą najważniejszych wydarzeń związanych z Jego (tzn. Chrystusa) osobą, a głównie Jego odwiecznego pochodzenia, Jego śmierci i zmartwychwstania, zwykle określanego jako wywyższenie”. Dla ścisłości trzeba wyjaśnić, że

motyw wywyższenia w hymnach chrystologicznych, obok wspomnianych motywów (odwieczne pochodzenie, śmierć, zmartwychwstanie) stanowi odrębny element schematu tematycznego (por. tabelka motywów — R. Deichgräber, dz. cyt., s. 163). Przykładem kolejno następujących po sobie motywów śmierci, zmartwychwstania i wywyższenia może być omawiany przez o. Langkammera hymn 1 P 3, 18. 22 (s. 173—176).

Wypada na koniec pogratulować o. Langkammerowi odważnego podjęcia trudnego tematu pracy. Wdzięczni będą za tę rozprawę nie tylko ci, którzy studiują Pismo św. w seminariach i na fakultetach teologicznych, ale również szersze rzesze wiernych, którzy obcują w jakiś sposób ze słowem Bożym zawartym zwłaszcza w księgach Nowego Testamentu.

Jan Łach